

Posudek školitele na disertační práci Václava Žůrky *L'usage gomparé des motifs historiques dans la légitimation monarchique entre les royaumes de France et de Bohême à la fin du Moyen Age*, cotutelle (École des Hautes Études en science sociales – Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin) 2014, 369 s.

Hned v úvodu práce se Václav Žůrek pokusil definovat hlavní témata svého zkoumání. V první kapitole představuje základní časový a geografický rámec svých výzkumů, tedy Francii a České království, přičemž důraz klade na výrazné vladařské osobnosti Karla IV. Lucemburského a Karla V. z Valois. Od prvních stránek si položil zásadní otázku: jak tito významní králové užívali ve své politice historické argumentace? Snaha přinést adekvátní odpověď autora vedla nejprve k hledání vhodné terminologie, přičemž se inspiroval zejména pracemi sociologů, například Maxe Webera. Zvláště dvojice kategorií připadá Václavu Žůrkovi adekvátní pro definici koncepce legitimacy královské moci. Jde o tradiční dominanci, jež zdůrazňuje starobylost této moci a klade důraz na kontinuitu s mocí, zakotvenou v dávné minulosti. Díky korunovačnímu rituálu pak král získával moc „z Boží milosti“, což představuje další typ dominance, totiž dominanci charismatickou. Autor doktorské práce se rovněž opírá o koncept dalšího sociologa, konkrétně o fenomén symbolického kapitálu Pierra Bourdieu. Jestliže pro tohoto dnes již klasického autora symbolický kapitál spočívá hlavně na akumulaci prestiže a poct, jde přesně o onu strategii, kterou můžeme pozorovat u středověkých vládců.

Václav Žůrek si podle mého názoru zvolil pro komparativně pojatou doktorskou práci vhodný časový rámec: vládu Karla V. z Valois ve Francii (1338–1380) a Karla IV.

Lucemburského (1316–1378). Oba tito panovníci, resp. jejich okolí vskutku věnovali v rámci své panovnické reprezentace právě historii velkou pozornost.

První kapitola charakterizuje ve výstižné zkratce (jinak to ani nebylo možné) historický rámec vlády obou panovníků. Vzhledem k tomu, že Václav Žůrek předložil doktorskou práci v cotutelle (ve francouzském jazyce), schvaluji jeho rozhodnutí položit poněkud větší důraz na Karla IV. a kontext jeho vlády, zvláště s ohledem na české země, zatímco francouzskému současníkovi Karlovi V. a jeho panování je věnováno trochu méně místa. Nic nelze namítat ani proti zevrubnějším vysvětlením okolností vzniku základních českých pramenů této doby. Mám na mysli například nejstarší česky psanou Kroniku tak řečeného Dalimila (dokončena mezi lety 1310–1314), jež se snad již brzy dočká vydání v překladu do francouzštiny, a to včetně dosud nepublikované předmluvy Jacquese Le Goffa.

Druhá kapitola se věnuje pojetí původu národů v královské propagandě dynastií Valois a Lucemburků. V tomto rámci se Václav Žůrek zaměřil na mýtus o trojském původu, který badatelsky zhodnotila především Colette Beaune. Vedle tohoto fenoménu právem zaujalo místo, jež dvůr Karla IV. vyhradil zdůrazňování symbolické váhy soluňských bratří Cyrila a Metoděje a celé velkomoravské (resp. slovanské) tradice. V dané souvislosti bych vyjádřil mírný nesouhlas s obsahem poznámky č. 223 na s. 76, týkající se tzv. Kristiánovy legendy (*Legenda Christiani*). Václav Žůrek sice zmiňuje dlouhé (a dodejme mnohdy vášnivé) diskuse ohledně autenticity tohoto pramene, jenž se sám výslovně hlásí do konce 10. století. Již od prvních let 19. století však řada významných českých badatelů (počínaje Josefem Jungmannem) dokazovala, že jde o pozdní falzum z 12.–14. století. V současnosti tento názor hájí např. renomovaný odborník na problematiku českých středověkých legend, medievista působící na Katolické teologické fakultě UK, doc. Petr Kubín. Pokládám tedy za poněkud kategorické tvrzení „hlásíme se k datu, které udává sám autor legendy, tj. konec 10. století“ („...nous faisons nôtre la date qu'indique l'auteur de la légende lui-même, c' est-

à-dire la fin du Xe siècle.“). Pravda, vzhledem k tématu práce nejde o klíčový pramen (byť stanovit století nejstaršího písemného zaznamenání přemyslovské rodové pověsti, k níž se později tolik hlásil Karel IV., podružný problém není). Pokládal bych za adekvátnější poněkud obezřetnější přístup. V opačném případě by se nabízela jediné podrobnější argumentace pro původ textu z doby života biskupa Vojtěcha, tudíž před rokem 997. Nemohu tedy souhlasit s kategorickým tvrzením, jež navíc doktorská práce znovu rozvíjí na s. 267, podle kterého je první písemná verze pověsti o Přemyslovi a Libuši bezpečně zaznamenána již v 10. století.

Oceňuji naopak vyváženější přístup Václava Žůrka k politické a ideologické roli, již Karel IV. přiřkl klášteru Na Slovanech (l'abbaye Aux Slaves). Jeho role v rozvoji staroslověnského a staročeského písemnictví je nesporná. Jaké však bylo jeho místo v Karlově panovnické koncepci? Proč se vlastně rozhodl založit v Praze slovanský benediktinský klášter? Nemohlo jít, jak hypoteticky navrhoval Zdeněk Fiala v dnes již klasické monografii *Předhusitské Čechy*, jen o snahu obohatit sídelní město Prahu o další zvláštnost? Fialovu monografii, jež představuje pozoruhodnou osobní koncepci předhusitské epochy (žánrově připomínající například Le Goffův osobní a jedinečný, širší veřejnosti určený popularizační pohled *Civilisation d'Occident médiéval*), mimochodem postrádám v bibliografii Žůrkovy dizertace (Zdeněk Fiala, *Předhusitské Čechy 1310–1419. Český stát pod vládou Lucemburků*, Praha 1968). Právě zde na s. 275 čteme v souvislosti s klášterem Na Slovanech zajímavý postřeh: „Není však vyloučeno, že se za založením slovanského kláštera ani žádná politická myšlenka neskrývala, že tu šlo prostě o určitou zvláštnost, kterou chtěl mít Karel ve svém sídelním městě, jako tomu bylo v obdobném případě založení benediktinského kláštera sv. Ambrože r. 1354, kam byli usazeni italští mnichové, aby tam konali bohoslužby podle způsobu a zvyklosti kostela milánského podle rubriky a obřadu svatého Ambrože.“

Ambroziánský ritus jistě nebyl do Prahy zaveden proto, aby se v zemi rozšířil, nýbrž prostě proto, že to byla zvláštnost, kterou chtěl mít císař ve svém sídle zastoupenou...“

Jinak plně souhlasím s jedním z komparativně pojatých závěrů této kapitoly: mýtus o trojském původu, tak silný v historické imaginaci francouzské panovnické dynastie, nebyl nijak výjimečně přitažlivý pro dvůr Karla IV., který vždy hledal něco exkluzivního, co by Lucemburkům zajistilo zvláštní statut. Proto se Karel IV. ve své dynastické reprezentaci hlásil nejen k Trojanům a Karlovi Velikému, ale zároveň zdůrazňoval slovanský původ českého lidu a hlavně svých přemyslovských předků po matce.

Sám jsem se podrobně zabýval mýtem o Meluzíně jakožto genealogickou pověstí Lucemburků, a tak mohu ocenit důkladné pasáže, kde Václav Žůrek položil důraz na tento společný mytologický původ rodu Valois a Lucemburků, jasně vyjádřený Janem z Arrasu v Románu o Meluzíně, který si přál zaslat Jošt Lucemburský. Pokládám za správnou identifikaci Meluzíny jakožto klenotu (cimier) helmu markraběte Jošta v kapli svatého Josefa augustiniánského kláštera v Litomyšli, lze ji datovat do doby kolem roku 1380. Jde o jeden z důkazů, že v dynastii Lucemburků představovalo prokletí víly Meluzíny starou rodovou legendu, propagovanou již před sepsáním Arrasova středofrancouzského vyprávění (zde narážím zvláště na s. 152 Žůrkovy práce).

Následující kapitola disertace se věnuje genealogickým znalostem v kontextu dědičných dynastií, kde příbuzenství hrálo zásadní roli. Genealogické znalosti mohly posloužit jako důležitý argument při zpochybnění případných nároků na trůn (pěkným příkladem jsou zde nároky Eduarda III. vůči dynastii Valois).

Čtvrtou kapitolu zasvětil autor zhodnocení role svatých zakladatelů a předků (svatý Václav, svatý Ludvík a svatý Karel Veliký) jakožto ochránců příslušných dynastií. Mám zde drobnou terminologickou poznámku, vztahující se k francouzskému textu. Václav Žůrek na

straně 163 správně poznamenává, že již za vlády knížete Jaromíra (1004–1012) se postava svatého Václava objevila na mincích ražených tímto panovníkem. Za poněkud ambivalentní ovšem pokládám označení Jaromíra jako „prince“ ve francouzském textu, adekvátnějším termínem by byl podle mého názoru „duc“.

V páté kapitole se Václav Žůrek věnuje rituálu korunovace, kde se historické motivy a argumenty mohly plně uplatnit. Hlavním zdrojem analýzy jsou mu zde korunovační řády (ordines). Tuto kapitolu hodnotím jako vynikající, neklamně svědčící o tom, že autor se tomuto tématu dlouhodobě věnoval a věnuje. Snad jen drobnou poznámku k užívání forem místních jmen (upozorňuji zde na fenomén, jež pracovně nazývám fenoménem bitvy u Slavkova/Austerlitz: příklad, kdy je užívání české varianty místního názvu překážkou pochopení francouzského textu). Na straně 241 hovoří autor o biskupství v Olomouci, ve francouzském textu „l' évêché de Prague et celui d' Olomouc.“ Zvláště s ohledem na významnou roli tohoto města v politice a kultuře habsburského soustátí během 17.–19. století se prozatím ustálila ve francouzštině forma Olmütz, což se samozřejmě může vyvíjet a měnit.

Poslední, tedy šestá kapitola, nabízí tři analýzy specifických historických motivů. Jde o pojetí zakladatelského mytického páru dynastie Přemyslovců, tedy kněžny Libuše a oráče Přemysla. V případě dynastie Valois zkoumá Václav Žůrek celou skupinu legend hlásajících posvátný charakter moci francouzských králů. Konečně autor věnuje pozornost Meluzíně jakožto mytické zakladatelské postavě, k níž se hlásila trojice vnoučat Jana Lucemburského. Souhlasím s jeho úhlem pohledu ve smyslu, že šlo o poměrně vzácný příklad společné mytologické tradice, a dokonce i společného propagandistického postupu obou dynastií. Naopak vysvětlení důvodů, které vedly Karla IV. k tomu, že se nepokusil zavést pro svůj rod některý z prvků léčitelské moci francouzských příbuzných, by si byl býval žádal trochu více prostoru. To je však jen drobná připomínka k jinak všestranně přínosné doktorské disertační práci Václava Žúrka.

Závěr doktorské práce Václava Žírka přehledně shrnuje výsledky jeho bádání, jež k našemu poznání o formách a prostředcích využívání historických motivů dynastiemi Valois a Lucemburků ve 14. století výrazně přispělo. Citlivý komparativní přístup, založený na důkladné znalosti široké škály pramenů a mnohojazyčné literatury, se ukázal jako nosný. Z těchto důvodů se domnívám, že doktorská disertační práce Václava Žírka splňuje všechna kritéria kladená na tento typ práce.

V Praze 18. 11. 2014

doc. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.